

ВІДГУК

офіційного опонента доктора філологічних наук, професора
Олега Володимировича Тищенка про дисертацію **Мигалець Оксани Іванівни "Лексико-семантична група "Конфліктні дії": системно-структурний підхід (на матеріалі української та англійської мов)"**,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.15 – загальне мовознавство

Когнітивна зорієнтованість сучасної семантики зумовлена необхідністю систематизації різних фрагментів знань про навколишній світ та пояснення механізмів їхнього відображення у свідомості мовної особистості, її психології крізь призму різних соціокультурних і аксіологічних феноменів, можливості їх категоризації в мовних і концептуальних картинах світу різних мов.

Незважаючи на те, що в межах подібних наукових рефлексій на матеріалі слов'янських і германських мов різні за природою, онтологією і прагматикою концепти та категорії мають значний доробок, проблема прикладного і структурно-семантичного обґрунтування такого аналізу досі потребує свого вирішення.

Події сьогодення, які відбуваються в Україні та світі характеризуються посиленням *конфліктних дій*, які знаходять своє відображення і в лексичному фонді мов, прагматиці і семантиці мовних знаків, які репрезентують цей складний соціокультурний, психологічний, політологічний і військовий феномен. У нашому цивілізованому і глобалізованому сьогоденні, з його геополітичними і військовими проблемами, зазіханнями на чужі території, інформаційними війнами, міжетнічними непорозуміннями, конфліктів, на жаль, не уникнути.

А тому цей феномен має не тільки міжособистісний чи міжгруповий вияв, його причини часто приховані у товщі менталітету, психіці людини чи тварини (адже конфлікти є і в тваринному світі), релігійних чи політичних

переконаваннях, у наявних протиріччях інтересів «своїх» і «чужих». З цих міркувань ця категорія є об'єктом зацікавлень і політології, і соціології, і теорії комунікації, і соціальної, дитячої чи вікової психології, пор. булінг як поширене нині негативне явище у педагогічній сфері.

Достатньо згадати той і факт, що сучасна лінгвополітологія та міжкультурна комунікація (І.Сусов, Ф.Бацевич, В.Маслова, А.Шейгал) розглядають конфлікт через специфіку його прояву в конкретних актах і ситуаціях спілкування (з урахуванням чинника адресата, стратегій і тактики, типів комунікації) на межі таких категорій, як мовленнєва агресія, погроза, експресивно-оціночні волітиви і інвективи, зокрема в сфері політичної комунікації (Е.Шейгал), перформативний акт злобобажання, комунікативна тактика звинувачення і позиціонування, етностереотип, конфлікт і діалог мов і культур.

А тому звернення Мигалець О.І. до цього складного міждисциплінарного психологічного і соціокультурного феномену, пронизаного надмовними зв'язками і опозиціями, слід тільки вітати, оскільки **актуальність і новизна** таких зіставних і крос-культурних антропоцентричних в своїй основі порівнянь, не викликає жодних заперечень.

Дисертантка звернулася до семантичних, когнітивних, ціннісних і ширше – філософсько-світоглядних, ідеологічних засад системно-структурного опису дієслів на позначення конфлікту у неблизько споріднених лінгвокультурних просторах, розбудувавши при цьому власні моделі і матриці дієслівної семантики, що спираються на чіткі семасіологічні та ономасіологічні критерії зіставлення.

Безперечно, такий підхід, зорієнтований на новітні прикладні лексикографічні та ідеографічні методики опису одиниць, вимагав би не тільки апеляції до словникових дефініцій дієслівних лексем з ідеєю конфлікту, але й звернення до надбань корпусної лінгвістики, даних конкордансів, вивчення ментального лексикону людини (сподіваємось, що

дисертанка вважатиме услід за нами це за певну перспективу **свого** дослідження). Такий концептуально-методологічний апарат з усією очевидністю дає змогу з'ясувати дистрибутивні зв'язки певних **ключових** лексем в межах функціонально-семантичних полів лексики, дослідити їх в статиці і динаміці.

В центрі запропонованої і в цілому коректно описаної авторської концепції перебуває формалізований опис семантики дієслівних одиниць за ступенем їх полісемії та специфікою типології їх семних наборів (ієрархії і таксономії сем), який дав змогу виявити їх типи і підтипи в межах відповідних лексико-семантичних угруповань з огляду на центр і периферію, характер полісемії дієслів і наявні між ними внутрішньомовні і міжмовні структурно-семантичні кореляції, що й забезпечує **достовірність і об'єктивність отриманих результатів.**

Отримані результати забезпечується належною теоретико-методологічною базою та застосуванням низки наукових методів, зокрема компонентного, зіставного, контекстуального та зіставно-типологічного аналізів у поєднанні з формалізованими методами і деякими статистично-прикладними методиками. Крім того, підтверджуються опрацюванням значної кількості фактичного матеріалу роботи – 425 лексичних одиниць на позначення конфліктних дій (125 в українській мові, 300 в англійській), у формулах тлумачення яких виділено 2096 сем (381 в українській та 1715 в англійській мовах).

Підставами для такого висновку, окрім цього, є, по-перше, те, що в дисертації представлено і чітко прописані якісні і кількісні показники і критерії зіставлення, які наочно демонструють типологію відповідних семантичних структур за ступенем їх полісемії та семантичної іррадіації від центру до периферії аналізованих лексико-семантичних груп дієслів. При цьому до уваги береться і функціональний критерій. По-друге, здійснено класифікацію лексичного й семного складу одиниць ЛСГ *"Конфліктні дії"* на групи та підмножини, розкрито співвідношення між досліджуваними

дієсловами та їхніми лексичними значеннями з огляду на їхні системно-структурні зв'язки, виявлено напрямки семантичного розвитку дієслів в українській та англійській мовах, включаючи їх перетин, опозиції, факти внутрішньо семантичних трансформацій (енантіосемії, поляризації значень і тін.) з фрагментарними історико-етимологічними коментарями і реконструкціями.

Перевагою рецензованої праці є і те, що авторці вдалось уникнути нині модних і не завжди виправданих, складних і часто заплутаних у вітчизняній і зарубіжній когнітології термінів і понять типу, фрейм і концептосфера, концептополе, концепт і антиконцепт, які в межах лінгвоконцептології вживаються не виправдано, а тому перебувають нині об'єктом нищівної критики. Авторка скоріше сповідує засади твердої і традиційної структурної семантики і моделювання лексико-семантичних структур, розроблених у працях Н.Клименко, А.Лучик, М.Фабіан, Н.Герцовської та ін. дослідників. Варто наголосити, що такий підхід став нині своєрідним ноу-хау відомої ужгородської і київської школи лексичної і граматичної семантики у вітчизняному мовознавстві.

Слід відзначити чітку і логічно побудовану **структуру** дисертаційної роботи, яка складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків та додатків.

У **вступі** дисертанткою обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, висвітлено завдання, об'єкт і предмет, охарактеризовано методи дослідження та наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, указано форми апробації, структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** роботи *"Теоретична база вивчення лексико-семантичної групи "Конфліктні дії" в сучасному мовознавстві"* авторкою детально опрацьовано значну кількість теоретичних першоджерел з теми дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних учених, починаючи зі стародавніх часів до сьогодні, виявлено роль і місце *конфлікту* в системі

лінгвістичних наук, викладено основні засади вивчення лексико-семантичної групи "Конфліктні дії" в сучасному мовознавстві в контексті нових прийомів і підходів. Проведена робота є необхідною для здійснення ґрунтовного і всебічного аналізу мовних одиниць на позначення *конфліктних дій* в українській та англійській мовах. Слід відзначити, що застосована в дисертації термінологія є науково обґрунтованою, з умотивованими посиланнями на відомих учених.

Другий розділ "Методологічні засади дослідження лексико-семантичної групи "Конфліктні дії" в сучасних українській та англійській мовах" присвячено опису методологічних засад дослідження, поетапному представленню методів аналізу мовного матеріалу і розкриттю їхньої специфіки застосування.

Збір мовного матеріалу дослідження лексико-семантичної групи "Конфліктні дії" в сучасних українській та англійській мовах проводився на основі лексикографічних джерел: Словника української мови в 11-ти томах та Великого Оксфордського словника в 20-ти томах.

У третьому розділі "Системно-структурна організація лексико-семантичної групи "Конфліктні дії" в сучасних українській та англійській мовах" О. І. Мигалець провела детальний аналіз лексичного та семного складів лексико-семантичної групи "Конфліктні дії" у кожній із мов, розкрила семантичні особливості досліджуваних мовних одиниць, виділила їхні характеристики, провела матричне зіставлення ЛСГ "Конфліктні дії" в українській та англійській мовах, визначила спільні й відмінні риси семантики слів на позначення *конфліктних дій*, їхні кількісні та якісні ознаки з огляду на сферу їх референції.

Авторка виявила, що досліджувані дієслова в українській мові об'єднуються за спільною семантикою: *протистояти, бути в опозиції, вступати в суперечку, конфлікт, боротьбу* тощо, а в англійській – *to oppose, to stand against, to be in opposition, to quarrel, to disagree (with), to come into hostile contact or collision* тощо. Крім того, вказані лексичні одиниці містять

вказівки на міжособистісні, внутрішньоособистісні, внутрішньогрупові, міжгрупові *конфліктні дії*, що мають місце в повсякденному житті та діяльності людей.

У загальних висновках подано ґрунтовний підсумок дисертаційного дослідження.

Особливої уваги заслуговують додатки – матриці української та англійської мов, у яких закладена надзвичайно скрупульозна праця дисертантки, адже для їхньої побудови необхідне глибокий і тонкий семантичний аналіз, доповнений статистичними даними, зокрема й структурно-математичними методиками.

Оформлення дисертації відповідає вимогам МОН України, виклад матеріалу є послідовним та логічним. Дисертація пройшла належну апробацію: О. І. Мигалець взяла участь у п'яти конференціях різних рівнів. Дисертанткою опубліковано дев'ять одноосібних наукових статей, серед яких шість у наукових фахових виданнях України, одна – в закордонному науковому збірнику та дві у збірниках тез доповідей. Автореферат дисертації повною мірою відбиває зміст та структуру дисертації, її основні результати.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження О. І. Мигалець в цілому, хотілося б висловити декілька міркувань та побажань.

1. Хотілося б почути думку дисертантки щодо можливості використання корпусів текстів та розбудови конкордансів аналізованих одиниць за їх стилістичною і жанровою належністю.
2. Робота виграла від того, якщо б дисертантка більш чітко висвітлила дистрибутивні зв'язки ключових дієслів з семантикою конфлікту в складі синонімічних рядів обох мов з огляду на частоту лексем та семантичну динаміку за методикою t-score.
3. Варто було б на основі запропонованої методики формалізованого аналізу лексичної семантики, окрім ЛСГ, дослідити й ширше семантичне угруповання - лексико-семантичне поле з його центром та периферією. Не завадило б з цього приводу звернути увагу на

епідигматику, символічні асоціації дієслівних одиниць, підкріпивши їх даними асоціативного експерименту, а в окремих випадках більш чітко розмежувати вільні і стійкі фразеологічно зв'язані контексти в аналізованих семантичних рядах?

4. На ст. 132 авторка стверджує, що "в межах однієї мікросистеми слова своїми лексичними значеннями тісно переплітаються одне з одним, утворюючи ланцюжкові безпосередні та опосередковані зв'язки". Які критерії для таких зв'язків виокремила дисертантка? І що точніше вкладається у поняття багатофункційного і монофункційного поділу сем?
5. Впадає в очі і деяка кількісна неспівмірність українського та англійського фактичного матеріалу зі значною перевагою останнього. Мабуть, цьому також є якесь пояснення.

Вищезазначене стосується головним чином уточнень деяких моментів та має характер побажань і рекомендацій. Наведені міркування жодним чином не применшують загальної високої оцінки рецензованої роботи.

Поставлену мету досягнуто, дисертація є цілісним, завершеним дослідженням, яке містить раніше не захищені наукові положення, отримані результати і висновки є достовірними й обґрунтованими.

Дисертаційне дослідження Мигалець Оксани Іванівни, яке перебуває на межі лінгвопрагматики, зіставної лексичної, структурної семантики та антропологічної лінгвістики, є актуальним і становить комплексне міжмовне зіставлення дієслівної лексики на позначення конфліктних ситуацій у неблизько споріднених мовах.

Отже, запропонований підхід, що спирається на надійну емпіричну, онтологічну та епістемологічну методологічну базу, дав змогу простежити закономірності моделювання і структурно-семантичної організації дієслів із семантикою конфлікту в українській та англійській мовах, виявити зіставно-типологічні параметри їх лексико-семантичної типології може бути цінним внеском у когнітивну та структурну семантику, теорію ономасіології та

семасіології. Результати дослідження Мигалець О.І. можуть прислужитися для вивчення порівняльно-типологічних курсів англійської та української мов, зіставної лексикології та фразеології, різних проблем мови і міжкультурної комунікації, теорії і практики перекладу, прикладної лінгвістики, зокрема й при укладанні словників.

Новизна, теоретичне й практичне значення, методологічний апарат дисертаційного дослідження "Лексико-семантична група "Конфліктні дії": системно-структурний підхід (на матеріалі української та англійської мов)" дозволяють стверджувати, що воно відповідає шифру спеціальності 10.02.15 – загальне мовознавство, а також відповідає вимогам "Порядку присудження наукових ступенів", затвердженому постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р. та №1159 від 30.12.2015 р., а її авторка, **Мигалець Оксана Іванівна**, заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.15 – загальне мовознавство.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри іноземних мов та перекладознавства

Львівського державного університету

безпеки життєдіяльності,

доктор філологічних наук, професор

О. В. Тищенко
О. В. Тищенко

Підпис проф. Тищенка

Учений секретар

06.02.19

